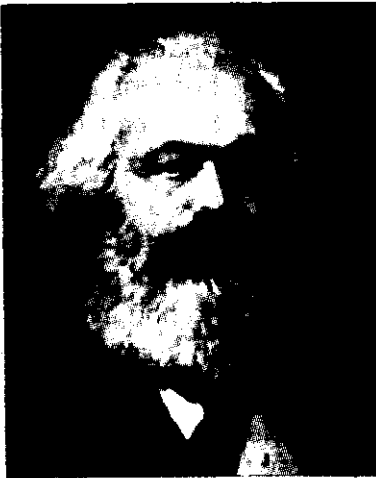

Quan điểm Chủ nghĩa Mác về nhà nước và vấn đề xây dựng nhà nước pháp quyền XHCN Việt Nam

■ TRẦN BÌNH THẮNG (*)

Tiếp tục đẩy mạnh cải cách bộ máy nhà nước, xây dựng và hoàn thiện nhà nước Cộng hoà XHCN Việt Nam luôn là sự quan tâm hàng đầu của Đảng và nhân dân ta, là đòi hỏi tất yếu của sự nghiệp đổi mới, đẩy mạnh công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước. Thực hiện nhiệm vụ này, chúng ta phải tiến hành đồng loạt các công việc từ nghiên cứu lý luận, hoạch định chủ trương, biện pháp, quan điểm chỉ đạo và tổ chức thực hiện cho đến tổng kết thực tiễn, rút kinh nghiệm... Trong đó, tiếp tục nghiên cứu quán triệt và vận dụng sáng tạo, phát triển các quan điểm của Các Mác về nhà nước, nhà nước vô sản là vấn đề có ý nghĩa rất quan trọng đối với việc xây dựng nhà nước pháp quyền XHCN Việt Nam.

Với quan điểm duy vật lịch sử khi nghiên cứu sự phát triển của xã hội loài người, tổng kết thực tiễn đấu tranh cách mạng và lịch sử phát triển của tư tưởng nhân loại, Các Mác cùng với Ph.Ăng - ghen đã sáng lập ra lý luận về nhà nước kiểu mới, tập trung nhất trong các tác phẩm nổi tiếng như: Hệ tư tưởng Đức; Sự khốn cùng của triết học; Tuyên ngôn của Đảng Cộng sản; Nội chiến ở Pháp; Phê phán Cương lĩnh Gô-ta; Nguồn gốc của gia đình, của chế độ tư hữu và nhà nước... Các Mác khẳng định rằng: "Nhà nước nảy sinh chủ yếu và trực tiếp từ những sự đối lập giai cấp đã phát triển ngay trong nội bộ xã hội thị tộc" (1). Theo Các Mác, về bản chất của nhà nước chỉ là công cụ chính trị dùng để bảo vệ lợi ích của giai cấp thống trị. Không có nhà nước chung cho mọi giai cấp, đứng trên hay đứng ngoài giai cấp. "Nhà nước chẳng qua chỉ là một bộ máy của giai cấp này dùng để trấn áp một giai cấp khác" (2). Trong thực tế lịch sử xã hội loài người, qua các chế độ xã hội khác nhau, các hình thái kinh tế xã hội khác nhau đã ra đời, tồn tại các

kiểu nhà nước như: nhà nước chiếm hữu nô lệ, nhà nước phong kiến, nhà nước tư sản, nhà nước vô sản. Các Mác cũng chỉ ra rằng: giai cấp công nhân và nhân dân lao động muốn xoá bỏ tình trạng người bóc lột người và sự tha hoá của con người do chế độ chiếm hữu tư nhân đối với tư liệu sản xuất sản sinh ra, trước hết họ phải chiếm lấy chính quyền thực hiện chuyên chính cách mạng của giai cấp vô sản một cách triệt để. Vì thế, theo Mác: "Giữa xã hội tư bản chủ nghĩa và xã hội cộng sản chủ nghĩa là một thời kỳ cải biến cách mạng từ xã hội nọ sang xã hội kia. Thích ứng với thời kỳ ấy là một thời kỳ quá độ chính trị và nhà nước của thời kỳ ấy không thể là cái gì khác hơn là nền chuyên chính cách mạng của giai cấp vô sản" (3). Khi công xã Pa - ri nổ ra (1871) Các Mác cho rằng: Công xã là hình thức nhà nước vô sản, là hình thức nhà nước thay thế nhà nước tư sản. Trong tác phẩm "Nội chiến ở Pháp", Các Mác nói về cách thức tổ chức và hoạt động của nhà nước vô sản, đó là: "Việc xã hội đoạt lại quyền lực nhà nước, quyền lực này trở thành một sức sống của bản thân xã hội... đó là việc bản thân quần chúng nhân dân đoạt lại quyền lực nhà nước, họ là

(*) Nghiên cứu sinh, Học viện Chính trị quân sự.

những người thay thế cái quyền lực có tổ chức dùng để áp bức họ bằng quyền lực của bản thân họ" (4). Đó là kiểu nhà nước mà quyền lực nhà nước thuộc về nhân dân, Pháp luật của nhà nước đó lấy con người làm trung tâm và vì con người, pháp luật bảo vệ lợi ích của nhân dân lao động và quy định rõ nghĩa vụ trách nhiệm của nhân dân đối với việc xây dựng, quản lý và bảo vệ nhà nước. Các Mác nói rằng: "Không phải con người tồn tại vì pháp luật mà pháp luật tồn tại vì con người" (5). Nhà nước đó bao gồm "những đại biểu có trách nhiệm và có thể bị bãi miễn bất cứ lúc nào" (6) và theo ông, nhà nước kiểu mới không nên là một cơ quan đại nghị mà là một cơ thể hành động vừa hành chính vừa lập pháp.

Đến cuối thế kỷ XIX đầu thế kỷ XX, chủ nghĩa tư bản đã chuyển sang giai đoạn đế quốc chủ nghĩa, đây là thời kỳ mang tính trực tiếp và chín muồi của cách mạng vô sản được thể hiện rõ. Những quan điểm của Các Mác và Ph.Ăng - ghen về nhà nước tiếp tục được V.I.Lê-nin kế thừa, bổ sung và phát triển qua hàng loạt các tác phẩm nổi tiếng như: Nhà nước và cách mạng; Chủ nghĩa Mác và vấn đề nhà nước; Những nhiệm vụ trước mắt của chính quyền xô-viết; Thà ít mà tốt; Bàn về Nhà nước cách mạng vô sản và tên phản bội Cau -xky...

Lý luận của Các Mác và Ph.Ăng - ghen về nhà nước, nhà nước vô sản được V.I.Lê-nin bổ sung, phát triển một cách toàn diện, sâu sắc, thể hiện rõ tính cách mạng và khoa học, xuất phát từ thực tiễn cách mạng, từ thực tiễn tổng kết trí tuệ nhân loại. Nó đã chỉ ra con đường, cách thức, biện pháp đấu tranh lật đổ giai cấp tư sản, đập tan bộ máy nhà nước của giai cấp bóc lột và xây dựng, củng cố nhà nước của giai cấp công nhân và nhân dân lao động. Mặt khác, các nhà kinh điển cũng nhấn mạnh rằng lý luận của các ông không phải là cái gì đó xong xuôi hẳn và bất khả xâm phạm, mà trái lại chúng ta tin rằng lý luận đó chỉ đặt nền móng cho môn khoa học mà những người xã hội chủ nghĩa cần phải phát triển hơn nữa về mọi mặt nếu họ không muốn trở thành lạc hậu với cuộc sống. Vì thế, trong quá trình đấu tranh cách mạng, xây dựng nhà nước kiểu mới của mình, giai cấp công nhân và nhân dân lao động, hạt nhân lãnh đạo của Đảng Cộng sản phải căn cứ vào điều kiện cụ thể của dân tộc mình trong từng giai đoạn cách mạng mà có những chủ trương, mục tiêu, biện pháp đấu tranh giành chính quyền cho đúng đắn. Thường xuyên xây dựng

và củng cố nhà nước trong sạch vững mạnh về mọi mặt. Đồng thời, qua thực tiễn cách mạng mà tổng kết, bổ sung, phát triển lý luận về nhà nước và cách mạng vô sản.

Đảng Cộng sản Việt Nam, đứng đầu là Chủ tịch Hồ Chí Minh - là "kiến trúc sư" thiên tài trong việc vận dụng sáng tạo lý luận Mác - Lê-nin về vấn đề nhà nước vào thực tiễn cách mạng Việt Nam, lập nên nhà nước kiểu mới thực sự của dân, do dân, vì dân - Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà, nay là Nhà nước Cộng hoà XHCN Việt Nam.

Hơn 60 năm qua, dưới sự lãnh đạo của Đảng, Nhà nước đã phát huy vai trò to lớn trong các cuộc đấu tranh giải phóng dân tộc, đánh thắng các tên đế quốc to, thống nhất nước nhà, xây dựng và bảo vệ vững chắc Tổ quốc XHCN trong mọi tình huống. Khi đất nước bước vào thực hiện công cuộc đổi mới do Đảng khởi xướng và lãnh đạo, nhà nước đã phát huy tốt chức năng, nhiệm vụ của mình trong quản lý điều hành xã hội, cụ thể hoá các chủ trương, quan điểm của Đảng trên thực tế, động viên được sức mạnh của khối đại đoàn kết toàn dân tham gia quản lý xã hội, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc XHCN. Đảng đã đưa ra những chủ trương và giải pháp tăng cường hiệu lực quản lý của nhà nước và thực hiện quyền làm chủ của nhân dân lao động. Đảng khẳng định: "Xây dựng và thực hiện một cơ chế quản lý nhà nước thể hiện quyền làm chủ tập thể của nhân dân lao động ở tất cả các cấp. Tăng cường bộ máy nhà nước từ trung ương đến địa phương và cơ sở thành một hệ thống thống nhất, có sự phân định rành mạch nhiệm vụ, quyền hạn, trách nhiệm từng cấp theo nguyên tắc tập trung dân chủ. Phân định rõ chức năng quản lý hành chính - kinh tế với quản lý sản xuất kinh doanh" (7) và nhấn mạnh "Tiếp tục cải cách bộ máy nhà nước theo hướng: nhà nước thực sự là của dân, do dân, vì dân. Nhà nước quản lý xã hội bằng pháp luật, dưới sự lãnh đạo của Đảng; tổ chức và hoạt động theo nguyên tắc tập trung dân chủ, thực sự thống nhất quyền lực nhưng phân công, phân cấp rành mạch; bộ máy tinh gọn nhẹ và hoạt động có chất lượng cao trên cơ sở ứng dụng các thành tựu khoa học kỹ thuật, quản lý" (8). Đến Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương lần thứ tám (khoá VII) Đảng chủ trương: tiếp tục xây dựng và hoàn thiện Nhà nước Cộng hoà XHCN Việt Nam trọng tâm là cải cách một bước nền hành chính, Đảng đã đưa ra các quan điểm về xây dựng

nhà nước trong công cuộc đổi mới. Khi đất nước chuyển sang thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hoá, hiện đại hóa, nhà nước không ngừng được xây dựng, củng cố và từng bước hoàn thiện. Song bên cạnh đó, quá trình xây dựng nhà nước vẫn còn những yếu kém, khuyết điểm, đặc biệt là yếu kém trong quản lý nhà nước về kinh tế - xã hội. Đảng chủ trương "tiếp tục cải cách bộ máy nhà nước, xây dựng và hoàn thiện Nhà nước Cộng hòa XHCN Việt Nam"(9).

Trong giai đoạn hiện nay, để tiếp tục đẩy mạnh sự nghiệp công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước. Cần phải tăng cường công tác nghiên cứu lý luận, khảo sát tổng kết thực tiễn, vận dụng sáng tạo, bảo vệ và phát triển lý luận Mác - Lê-nin về xây dựng nhà nước pháp quyền XHCN là một đòi hỏi khách quan của cách mạng nước ta. Tập trung vào "đẩy mạnh cải cách tổ chức và hoạt động của nhà nước, phát huy dân chủ, tăng cường pháp chế" (10) phân định rõ chức năng quyền hạn, nhiệm vụ của từng cơ quan lập pháp, hành pháp, giải quyết tốt các mối quan hệ và cơ chế phối hợp giữa các cơ quan đó. Tinh giản tổ chức, bộ máy, khắc phục sự trùng lặp, chồng chéo về chức năng, nhiệm vụ. Kiện toàn tổ chức, đổi mới phương thức, nâng cao hiệu quả hoạt động của Quốc hội, tập trung vào nâng cao chất lượng công tác lập pháp, đổi mới qui trình ban hành và hướng dẫn thi hành pháp luật; điều chỉnh chức năng và cải tiến phương thức hoạt động của Chính phủ, thống nhất quản lý vĩ mô ở mọi lĩnh vực của đất nước bằng hệ thống pháp luật chính sách hoàn chỉnh, đồng bộ. Nâng cao quyền hạn và tính chủ động của chính quyền địa phương, kiện toàn bộ máy chính quyền cấp cơ sở. Tiếp tục đẩy mạnh cải cách, xây dựng nền hành chính nhà nước dân chủ trong sạch vững mạnh từng bước hiện đại. Tiến hành đồng bộ cả thể chế hành chính, tổ chức bộ máy, xây dựng, kiện toàn đội ngũ cán bộ, công chức, đặc biệt là cải cách thủ tục hành chính, gắn cải cách hành chính với cải cách kinh tế, cải cách tổ chức, nâng cao chất lượng hoạt động của các cơ quan tư pháp; đẩy mạnh, nâng cao hiệu quả, thực hiện đồng bộ các giải pháp đấu tranh chống quan liêu, tham nhũng, lãng phí, buôn lậu, lợi dụng chức quyền, cơ hội chính trị;

thường xuyên đổi mới nội dung, hình thức và tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với nhà nước cho phù hợp với tiến trình đổi mới kinh tế - xã hội, đáp ứng nguyện vọng của nhân dân, thích ứng với xu thế thời đại hội nhập và phát triển với khu vực và thế giới. Phát huy dân chủ, giữ vững kỷ luật, kỷ cương, tăng cường pháp chế, quản lý xã hội bằng pháp luật, nâng cao chất lượng công tác tuyên truyền và ý thức chấp hành pháp luật cho nhân dân. Thực hiện tốt quy chế dân chủ, mở rộng các hình thức dân chủ, tăng cường dân chủ trực tiếp ở cơ sở. Tạo điều kiện cho nhân dân đóng góp ý kiến xây dựng nhà nước, đặc biệt là xây dựng đội ngũ cán bộ chủ chốt ở cơ sở, ở những vùng chiến lược, trọng điểm, xây dựng và quản lý xã hội, quyết định những vấn đề quan trọng của đất nước...

Việc nghiên cứu và vận dụng sáng tạo lý luận của Các Mác nói riêng, chủ nghĩa Mác - Lê-nin nói chung về vấn đề nhà nước, nhà nước kiểu mới sẽ giúp chúng ta thực hiện tốt các nội dung nhiệm vụ nói trên, góp phần xây dựng và hoàn thiện nhà nước pháp quyền XHCN của dân, do dân, vì dân■

Ghi chú:

- (1) C.Mác và Ăng - ghen, Toàn tập, NXB CTQG, Hà Nội, 1995, Tập 21, Tr.251.
- (2) Sđd, (1995), Tập 22, Tr.290-291.
- (3) Sđd, (1995), Tập 9, Tr.47.
- (4) Sđd, (1994), Tập 17, Tr.718.
- (5) Sđd, (1995), Tập 1, Tr.350.
- (6) Sđd, (1994), Tập 17, Tr.449.
- (7) Đảng Cộng sản Việt Nam, Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VI, NXB Sự thật, Hà Nội, 1987, Tr.118.
- (8) Đảng Cộng sản Việt Nam, Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VII, NXB Sự thật, Hà Nội, 1991, Tr.91.
- (9) Đảng Cộng sản Việt Nam, Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VIII, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội, 1996, Tr.129.
- (10) Đảng Cộng sản Việt Nam, Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2001, Tr.131.